

Дискусійна записка

 <http://neweurope.org.ua/>
 info@neweurope.org.ua

 <https://www.facebook.com/NECUkraine/>
 https://twitter.com/NEC_Ukraine
 https://t.me/n_e_c

Центр «Нова Європа», 2020

ІЗ РАКЕТНОЮ ШВИДКІСТЮ:

ЯК ПРИСКОРИТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ?¹

Тетяна Левонюк

Дніпропетровщина, яка в 90-ті роки цілком відповідала власним амбіціям щодо керування країною та згодом стала своєрідною фортецею на захисті української державності, поки не набрала обертів, щоб стати лідером з євроінтеграції. Натомість новим символом регіону стають сильні місцеві громади, а поступова євроінтеграція області відбувається зсередини.

ШЛЯХ ВІД РАДЯНСЬКОГО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Потужна індустріалізація в кінці XIX століття та подальше перетворення Дніпра у столицю ракетної галузі (чого вартий один лише «Південмаш») вплинули на ставлення мешканців до власного регіону та політичних і економічних процесів в Україні. Багате радянське місто, яке працювало на військово-промисловий

Ця дискусійна записка підготовлена Центром «Нова Європа» в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст записки є винятковою відповідальністю Центру «Нова Європа» та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

¹ Ця записка підготовлена на основі публічної дискусії у Дніпрі, яка відбулася 28 листопада 2019 року, а також серії інтерв'ю з представниками місцевої громади.

комплекс, довгий час було закритим з огляду на розміщені там військові об'єкти.

Ця закритість досі часом сприймається місцевими мешканцями як певна унікальність, обраність Дніпра та загалом регіону, яку варто зберегти і на майбутнє.

Багато вихідців із регіону обіймали високі посади в країні. Зокрема, під час президенства Кучми дуже популярним був вираз: «Дніпро – не перше місто в Україні, але і не друге» та історії про «кузню кадрів». В розмовах з аналітиками Центру «Нова Європа» місцеві неодноразово нагадували про ракетне виробництво та славетне минуле міста. «Можливо, ми і були бідніші, ніж французи чи британці, але до нас ставилися з повагою, бо боялися,» – так пояснюють причину своєї гордості ті українці, які і досі ностальгують за «радянською величчю».

Вищезазначена обраність впливає і на сприйняття місцевих можновладців – дніпровці підозріло ставляться до вихідців з інших міст та областей, яких направляють керувати в Дніпро. Так, після приходу Віктора Ющенка до влади в області керівні посади почали обіймати і люди, які не мали стосунку до регіону. Це для міста було новим, адже як зазначив один з мешканців, «вони не були свої». До речі, новий очільник ОДА – виходець із Харківщини, тож попри несприйняття старими елітами такої кадрової моделі, вона продовжує працювати на загальноукраїнському рівні, інтегруючи колись закрите місто в загальноукраїнський контекст.

Досі від місцевих мешканців можна почути історії і про колишню конкуренцію політично-

бізнесових кланів, які представляли Дніпропетровщину і Донбас. «На Донбасі – шахти, чорноробочі, а у нас – ракети, більш технологічна продукція, можновладці розумніші,» – пояснюють свою першість окремі дніпровці. Тобто попри війну та частково окуповані території Донецької і Луганської областей залишається змагальність між кадрами, елітами та бізнесом двох найпотужніших промислових центрів України.

При цьому має місце елемент підкресленого акцентування на відмінностях, продиктованих сучасними викликами та різною реакцією на них. Мешканці Дніпра згадують про 2014 рік як момент своєрідного переродження міста – з радянсько-промислового, «брежнєвської столиці» на «найбільш патріотичне місто України», яке зупинило російську агресію на Сході. Одні вважають, що революційні події стали каталізатором, який суттєво зменшив підтримку проросійського вектору і спричинив злам суспільної думки. Інші вказують на те, що позиція проєвропейської меншості, яка підтримувала ідеї Євромайдану, збіглася на той час з позицією місцевих представників великого бізнесу.

Втім, залишилося ключове питання: наскільки Дніпро стало проєвропейським та дійсно відкритим як для інновацій, так і для людей містом.

НЕ РАКЕТАМИ ЄДИНИМИ

Часто говорять, що мешканці Західної України більш прихильні до європейського курсу, тому успіхи у сфері євроінтеграції мають спостерігатися саме в західних регіонах. Втім, дослідження Центру «Нова

Європа» «Євромапа України. Рейтинг європейської інтеграції областей»² виявило, що євроінтеграційні досягнення розпоршені більш-менш пропорційно по всій Україні залежно від сфери. Так, в абсолютних цифрах щодо експорту до ЄС за 2018 рік Дніпропетровщина посіла третє місце (9,8 млрд євро) поряд з Києвом та Донеччиною. За 2013-2018 роки експорт до країн ЄС зріс на 17,1% в загальному обсязі експорту області. Найбільша частка експорту припадає на продукцію гірничо-металургійної галузі.

78,3% – такою є частка прямих іноземних інвестицій із ЄС від загального обсягу іноземних інвестицій, що надійшли до регіону (станом на 31 грудня 2018 року). Більше того, регіон – серед лідерів за кількістю підприємств із капіталом з країн-членів ЄС (628)³ та кількістю проектів, профінансованих Європейським інвестиційним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку. Ці проекти насамперед стосуються завершення будівництва метрополітену у Дніпрі. Втім, як і в раніше відвіданих Центром «Нова Європа» містах, мешканці не завжди знають про підтримку ЄС у подібних проектах.

Дніпропетровщина слугує прикладом і в сфері цифрового забезпечення послуг. Регіон є лідером за кількістю функціонуючих центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) та «мобільних офісів ЦНАП», займає провідні позиції у впровадженні

технологій електронного урядування та електронної демократії у сфері надання адміністративних послуг. Крім того, в області впроваджується субпроект проекту Світового банку «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей», в рамках якого вже частково створений єдиний DATA-центр медичної інформації на первинній ланці надання медичної допомоги.

Серед успіхів регіону слід відзначити і здобутки в сфері децентралізації. Наші співрозмовники в Дніпрі звертали увагу на те, що в обласному центрі менше відчують зацікавленість у євроінтеграції, аніж в інших населених пунктах регіону – особливо в створених об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). Одним із пояснень може бути те, що українці, як показують опитування⁴, асоціюють успішну євроінтеграцію з практичними речами, як-от відремонтованими дорогами, якісно обладнаними школами, лікарнями, створеними новими робочими місцями. Більшість цих індикаторів безпосередньо пов'язані з децентралізацією, яку українці, до слова, вважають наразі найуспішнішою реформою в Україні. Завдяки децентралізації почався розвиток місцевої демократії – місцеві політики стають більш підзвітними, громада бере участь в підготовці бюджетів. Покращилася система надання адміністративних послуг (вищезазначені ЦНАПи по суті є своєрідними осередками європейськості). Надважливими є можливості кооперації представників ОТГ з донорськими організаціями, обміну досвідом з європейськими громадами (до 2014 року

² *Євромапа України. Рейтинг європейської інтеграції областей, листопад 2019 року, <http://neweurope.org.ua/tsnye-prezentuvav-unikalne-doslidzhennya-pro-postup-ukrayiny-na-shlyahu-do-yevropejskoyi-integratsiyi/>*

³ *Там само.*

⁴ *Нова Європа: як її бачать українці, травень 2018 року, <http://neweurope.org.ua/analytics/nova-yevropa-yak-yiyi-bachat-ukrayintsi/>*

таких контактів було небагато і вони не носили системного характеру) та розвитку місцевого підприємництва.

В регіоні багато ОТГ, які демонструють подібні успіхи. Приміром, Іларіонівська ОТГ відкрила виробництво взуття з чеськими інвестиціями і екоферму, де виробляють французький сир. Покровська об'єднана громада запроваджує молочні кооперативи, на розвиток яких були залучені мільйони гривень внутрішніх і зовнішніх інвестицій. А на базі однієї зі шкіл Царичанської ОТГ діють гуртки програмування, авіамодельний гурток, існують кабінети астрономії та робототехніки, STEM-центр тощо.

Словом, від ракети, як знаменитого символу Дніпра та регіону, відбувається перехід до нового регіонального символу — місцевої громади, яка стає таким собі європейським куточком. Тобто поступова євроінтеграція Дніпропетровщини відбувається зсередини.

ДНІПРО ВТРАЧАЄ ПОЗИЦІЇ

Попри євроінтеграційні успіхи та трансформацію Дніпра, поки що рано говорити про радикальні зміни в політичному житті міста. У Дніпрі існує кілька центрів впливу, що стримує вільну конкуренцію та консервує стару управлінську систему попри зафіксоване соціологією бажання населення до зміни еліт. З одного боку, це чинний мер Борис Філатов, колишній заступник губернатора Дніпропетровської області, який має досвід адвокатської та журналістської діяльності, та бізнесмен Геннадій Корбан, якого багато хто

з місцевих іменує «тіньовим мером». Щодо інших впливових осіб це відомий бізнесмен Ігор Коломойський, чинний голова обласної ради Владислав Олійник, бізнесмен Олександр Петровський та інші. З огляду на специфічні методи управління місцевих можновладців та інтереси представників бізнесу, важко сказати, чи ці люди дійсно підтримують рух України до ЄС. Однак, безсумнівно, вони не хотіли би втрачати фінансово-економічний вплив в регіоні.

За даними останнього муніципального опитування Соціологічної групи «Рейтинг», підтримка мера міста — Бориса Філатова — становить 43%, але лише 18% мешканців готові його переобрати на наступних виборах⁵. Крім того, якби місцеві вибори проводилися наступної неділі, більшість депутатських мандатів отримали б представники партії «Слуга народу»⁶. Варто нагадати, що на парламентських виборах вони отримали більшість голосів саме в цьому регіоні — 56,70%⁷. Крім того, до міської ради могли б увійти представники партій «Опозиційна платформа — за життя», «Європейська Солідарність», Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «Партія Шарія».

Вираз «Дніпро — не перше місто в Україні, але і не друге» втрачає свою актуальність. Спостерігається занепад таких підприємств-гігантів, як «Південмаш». За словами його

⁵ П'яте всеукраїнське муніципальне опитування, 6 вересня — 10 жовтня 2019 року, <https://drive.google.com/file/d/1oQ13u5ukxr7VtrXvag9Ps7f-7w0oX2EV/view>

⁶ Там само.

⁷ Центральна виборча комісія, <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp300pt001f01=919.html>

як прискорити євроінтеграцію Дніпропетровщини?

керівництва, штат співробітників підприємства скоротився в 10 разів⁸.

Окремою проблемою є розвиток інфраструктури. В той час, коли уряд націлений на розвиток мережі регіональних аеропортів та розширення «лоукост» сегменту, критично важливим є розвиток перспективних летовищ у регіонах, серед яких – аеропорт у Дніпропетровській області. Втім, аеропорт є закритим для більшості перевізників, а кількість рейсів – обмежена (як кажуть місцеві, «місто обрізало крила»). Символами Дніпра також стали недобудоване метро та новий міст, з будівництвом якого пов'язана маса корупційних скандалів. Вказують місцеві мешканці і на великі проблеми з громадським транспортом.

Однією з найскладніших з усіх областей України є і екологічна ситуація на Дніпропетровщині. У рейтингу «ТОП-100 найбільших підприємств-забруднювачів» за 2018 рік, оприлюдненому Міністерством екології та енергетики, 33 підприємства розташовані на території Дніпропетровської області⁹. Тому вкрай важливою є підтримка ініціатив із захисту навколишнього середовища регіону. Приміром, організація «Save Dnipro» створила Saveecobot – децентралізовану систему громадського моніторингу якості повітря, що швидко набирає популярність в Україні, налічуючи вже більше 200 000 тис. користувачів. Важливо, що ініціатива має підтримку країн-членів ЄС. Так, посольство Чехії в Україні

профінансувало поїздки представників Save Dnipro малими містами України з відповідним встановленням в кожному з них датчиків вимірювання забруднення повітря.

ОЧІКУВАННЯ ВІД ЄС

Попередні дослідження Центру «Нова Європа» у Харкові, Одесі та Херсоні показали наявність чисельного табору нейтралістів, які часом схильні приховувати власні проросійські погляди. Не виключенням є і Дніпропетровщина. За результатами опитування групи «Рейтинг», 44% мешканців Дніпра виступають за вступ в ЄС, 27% – за Митний союз із Росією, а 30% – досі не визначилися з позицією або мають «іншу» позицію¹⁰. Відповідно, більше ніж третина населення є такими собі «нейтралістами». Якщо теоретично додати до цієї кількості прихильників вступу в Митний союз, де центральну роль відіграє Росія, то розподіл голосів змінюється не на користь євроінтеграції.

Крім того, в регіоні відчувається накопичення втоми від невизначеності. Люди поки не вірять в незворотність змін. На локальному рівні досі поширене нерозуміння сутності євроінтеграційних реформ – складається враження, що у розумінні місцевого населення європейська інтеграція є справою лише центральної влади та Києва, що нівелює необхідність зусиль місцевої влади у цьому напрямку. *Тому важливе значення*

⁸ Техніка для космосу: куди полетять українські ракети, <https://hromadske.ua/posts/ukrainiski-rakety>

⁹ ТОП-100 найбільших підприємств-забруднювачів, <https://menr.gov.ua/news/34251.html>

¹⁰ П'яте всеукраїнське муніципальне опитування, 6 вересня – 10 жовтня 2019 року, <https://drive.google.com/file/d/1oQ13u5ukxr7VtrXvag9Ps7f-7wOoX2EV/view>

матиме проведення більшої кількості заходів, присвячених євроінтеграції, із залученням громадських організацій та відповідних експертів.

У цілому, мешканці Дніпропетровщини не відрізняються від решти громадян в тому, що прагнуть поліпшення стандартів життя, які може принести євроінтеграція. Зокрема ознакою успішної інтеграції для населення в регіонах, як зазначається в опитуванні, здійсненому Центром «Нова Європа» у травні 2018 року¹¹, є розвиток інфраструктури. *Втім, ті ж переваги безвізового режиму дніпровці відчують менше, ніж мешканці західних областей.* Щоб скористатися лоукостом до ЄС, мешканці Дніпра мають їхати до Запоріжжя чи Києва.

Захист довкілля – ще один з ключових елементів євроінтеграції Дніпропетровщини. Проблема забруднення повітря є дуже гострою, а екологічні проекти та організації потребують підтримки відповідних фондів та організацій ЄС. *Надзвичайно корисним буде вивчення європейських прикладів боротьби із забрудненням повітря, утилізації твердих побутових відходів тощо з метою обміну досвідом та комунікації успішних прикладів в Україні.*

Безсумнівно, агентами змін у регіоні можуть бути підприємці. *Вони найбільше потребують інформації щодо виходу на ринок ЄС, кредитування малого та середнього бізнесу тощо, та відкриті до відповідних дискусій.*

Важливо звертати увагу на об'єднані територіальні громади. Раніше вони

потребували переважно фінансової підтримки та робили акцент на швидких результатах – ремонті доріг, шкіл, будинків культури. Наразі громади почали задумуватися над перспективами власного розвитку. *Тому донорським організаціям варто більше уваги приділяти підтримці локальних ініціатив із запуску та впровадження проектів розвитку, надання спеціалістів, які могли би допомагати представникам громади від етапу написання проекту до його втілення.* Важливим є і продовження організації ознайомчих візитів до країн ЄС з метою покращення послуг, які надає муніципалітет, вивчення кращих практик місцевого економічного розвитку тощо.

Слід звернути увагу також на великий потенціал для розвитку міст-побратимів після створення ОТГ. Це буде сприяти культурній інтеграції українських громад та розвитку бізнес-контактів. Щодо останнього, то представники ОТГ дуже зацікавлені в активізації економічних угод щодо місцевого інфраструктурного розвитку та торговельної співпраці.

Наостанок, антикорупційні дії є чи не найсуттєвішим показником того, що Україна наближається до ЄС.

76% мешканців Дніпра вважають корупцію на рівні міської влади дуже серйозною проблемою¹².

---

¹¹ Нова Європа: як її бачать українці, травень 2018 року, <http://neweurope.org.ua/analytics/nova-yevropa-yak-yiyi-bachat-ukrayintsi/>

¹² П'яте всеукраїнське муніципальне опитування, 6 вересня – 10 жовтня 2019 року, <https://drive.google.com/file/d/1oQ13u5ukxr7VtrXvag9Ps7f-7w0oX2EV/view>

ІЗ РАКЕТНОЮ ШВИДКІСТЮ:

як прискорити євроінтеграцію Дніпропетровщини?

Однак такі міста, як Дніпро, є своєрідними моделями держави в мініатюрі, де місцеві корупційні схеми мають велику кількість гравців, які отримують від них вигоду, а місцеві еліти не сприймають сучасні моделі управління з максимальним залученням потенціалу всіх громадян, а не лише «обраних». Утім, це питання не лише до місцевих еліт – а до всієї країни, яка потребує переходу від пострадянських моделей до дійсно європейських.